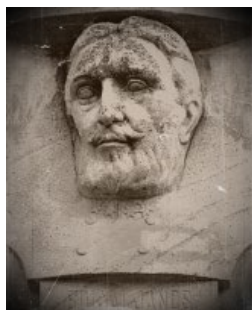

ALKALMAZOTT LOGIKA BOLYAI JÁNOS ÜDVTANÁNAK ÉRTELMEZÉSÉBEN

Bevezető gondolatok

1977-ben Szentágothai János az MTA akkori elnöke a következőt mondta “A magyar nép géniusza – a tudomány területén - a legmagasabb fokon Bolyai Jánosban öltött testet”. (Születésének 175-ik évfordulóján hangzott el.) Bolyai Farkas barátjának, Gaussnak írta “Isten szép fiúgyermekkel ajándékozott meg, 1802 december 15-én Kolozsváron”. Tízévesen már a csillagászat, a geometria és a zene érdekelte, több nyelven olvasott és beszélt. 1818-ban sikerült beiratkoznia a bécsi Hadmérnöki Akadémiára, ahol kitűnően tanult és hegedüsi virtuozitásával a bécsi császár figyelmét is felkeltette. 1823 szeptemberétől Temesvárra kap kinevezést mint építész mérnök. Ebben az évben, november 3-án a nem-euklédészi geometria gondolatának felfedezéséről ezt írja apjának: “..a semmiből egy új, más világot teremtettem”. 1826-ban Aradra (itt betegszik meg), négy év múlva Lembergbe, onnan 2 év múlva Olmützbe helyezik. 1833-ban kapitányi rangfokozattal nyugdíjazzák, hazatér Marosvásárhelyre. 1831-ben apja Tentamen című művének függelékeként (innen az Appendix cím) jelent meg főműve, a Scientia Spatii (A Tér Tudománya). 1837-ben egy lipcsei matematikai pályázatra beküldi Responsio című dolgozatát a complex algebrai számokról.

Élete utolsó éveiben, közel 22 évig írja az Üdvtant, ami egy enciklopédikus mű, az egész emberiség boldogítását jelentő elveket fogalmaz meg. A kötet borítóját is többször megtervezi, de sajnos maga a mű elérhetetlen. Több feljegyzésből tudjuk, hogy dolgozott rajta, de halála után csak rövid feljegyzések maradtak ránk, közel tízezer darab. Nagyon sokat fel tudtak dolgozni ebből, mégis el kell mondanunk: az elmúlt 20 évben ugyan sikerült digitalizálni Bolyai János kéziratait, de ezek nagyon nehezen rendezhetők bármiféle struktúrába. Digitális szénakazal. A helyzet azonban mégsem reménytelen. De erről később beszélünk. Most még néhány adat: nevét őrzi a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem, 17 iskola a Kárpát-medencében. A holdon található Bolyai kráter a Hold egy régi krátere, amely a Hold túlsó oldalának déli féltekén található. A Bolyai krátertől délkeletre ugyancsak magyar elnevezésű kráter, az Eötvös kráter található. (Wikipédia) Kulin György az 1441-es sorszámú kisbolygót Bolyairól nevezi el 1937 november 26-án. Az Appendix felkerült az UNESCO Világemlékezet listájára. Több nyelvre is lefordították, ennek alapján számos tudományos publikáció született.

Az Üdvtan-ban rejlő lehetőségek

Bolyai János társadalomfilozófiai művéből, az Üdvtanból csak töredékek maradtak fenn: többnyire jegyzetek, feljegyzések, kisebb vázlatszerű emlékeztetők, amelyek három nyelven íródtak: magyarul, latinul és géberül. Ez a geometria szimbólumait jelenti és persze előfordul még néhány német megjegyzés. Kevés az összefüggő kisebb-nagyobb szövegszerű részlet, amiről elmondható lenne: ez a kötetből való. Inkább azt kell gondolnunk, hogy jegyzetek vannak, de a kötet már nem elérhető. Ilyen esetben mit lehet tenni? Nincs megírt Üdvtan, nem mondhatjuk el róla véleményünket, nem értelmezhetjük. Arra azonban van lehetőség, hogy Bolyai János gondolkodásának módszertanát megragadjuk, analógiákat fedezzünk fel.

Rekonstrukció – digitalis foszlányok nyomában

Milyen szempontok alapján közelíthetünk a „nem létező“ Üdvtanhoz?

1. Bolyai János fennmaradt levelezését vizsgáljuk, az apa-fiú és egyéb vonatkozásokban,
2. Megvizsgáljuk azt, hogy ki is volt rá nagy hatással? Azt tudjuk, hogy diákévei alatt egyetlen tanár óráit látogatta hűségesen, Köteles Sámuel óráit, aki a logika és a filozófia tanára volt.
3. A nemeuklidészi geometria felfedezése különleges logikai gondolkodásra utal. Ezt értelmezi Tóth Imre egyfajta filozófiai perspektívát nyújtva ennek. Érdemes az ő munkásságát részletesebben megvizsgálni; több művében, például a Palimpszesztben méltatja Bolyai Jánost.
4. A jegyzetfoszlányok alapján mit is mondhatunk? Valamiféle tan-rendszert mint osztályozást vagy felosztást mint keretet létrehozhatunk, mert erre utaló jegyzetek vannak.
5. Gondolkodás-módszertant lehet keresni és hipotéziseket megfogalmazni. Mire lehet jó az aforizma+képi anyag kettőssége? Összeszedettség, önfegyelem és önuralom gyakorlása.
6. Pályázatokat lehet hirdetni különféle célcsoportok számára és lehetőséget teremteni a digitalizált cetlik kutatására. Bolyai János Üdvtan-Kutatókörök létrehozását kell szorgalmazni.

A matematikai felfedezés mint forradalom Tóth Imre gondolkodásában

Jól ismerjük azt a kényszert, ami az ötvenes évektől kezdődően ideológiai szempontból rányomta a bélyegét a kutatásra. Bármiféle társadalomfilozófiai értelmezésben szinte kötelező módon oda kellett írni, hogy dialektikus és történelmi materializmus szempontjából Bolyai János megelőzte kora társadalmát. Valójában természetesen semmi köze nem volt ehhez az ideológiához. Tóth Imre nevét mégis meg kell említenünk, mert ő eredeti módon, filozófiai szempontból reflektál arra az új gondolkodásra, ami a nem-euklidészi geometriában rejlik. *Alkalmazott logikai gondolkodás ez, ami túlmutat a hagyományos kereteken, ugyanakkor megmarad a racionalitás határain belül, kitágítva az értelmezés horizontját.*

Egyidejűleg az euklidészi geometria axiómáját és a nem-euklidészi geometria ellentétes axiómáját részekként fogadjuk el, ezzel véget ért a logika uralma a geometriai lét tartományában – mondja Tóth Imre a *Bécsről Temesvárig: Bolyai János útja a nem-euklidészi forradalom felé* c. könyvében. (Typotex, 2002, 72.) Idézi ugyanott Moritz Pasch 1927-ben tett kijelentését, miszerint mindkét

geometria “olyan tőrössesség, amely mindent, mindenkor minden pontot magában foglal.”

A negáció hozta létre és csak az ember rendelkezik a negáció képességével. Ugyanakkor a negáció három mozzanatot tartalmaz: negare, elevare, conservare. Ha az antieuklidészi tartomány nemlétét tagadjuk, ezzel felemeljük. A nemlétből a létbe való átmenet a szó abszolút értelmében vett teremtés.

Negáció, teremtés és szabadság a geometriai történelem transzcendens szubjektumának szentháromságát jelöli, s a három alak csupán a három hiposztázis a logikai, az ontológiai és az etikai-politikai tartományban. (uo. 73).

Az ellentmondás-mentesség logikai elve került zárójelbe és a kényszer megszűnése hozta létre a nem-euklidészi világot. Mi is történik? Ha egy tetszőleges axiómát a negációjával helyettesítünk, számtalan elmélet jöhet létre, de ezek kevésbé értékesek. Tóth Imre a bevezetőben írja le, hogy a nemeuklidészi geometria új értéket hozott és ez új tudati állapotot jelent (uo. 74-75.). Onnan látható ez, hogy már a XIX. század hatvanas éveinek végére mindenki tudomására jutott ez a felfedezés, és valójában minden oldalról azon voltak, hogy megakadályozzák a felfordulást a geometriai szférákban. A század utolsó évtizedében támadások, inzultusok érik a nemeuklidészi geometria képviselőit.

Következtetésként el kell mondanunk, hogy a matematikai gondolkodás a dialektikus tudat megjelenési formáihoz tartozik, az ész dialektikus kibontakozása a geometriában. A keletkezése összefügg a szekularizációval, az emberi szabadság gondolatával, egy olyan fenomenológiai folyamat, melynek során az ember tudatára ébred szabadságának. A nemeuklidészi geometria a szabadság megjelenési formáinak egyike és ebben rejlik forradalmi üzenete.(76-77).

Tanulság ebben az, hogy ugyan 33 éve születtek ezek a gondolatok, aktualitásuk különösen fontos. Amikor évezredek elve kerülhetnek zárójelbe, csak azért hogy valami új megszülessen, akkor óvatosan kell fogalmaznunk. Ebben az óvatosságban rejlik az alkalmazott logika mint diszkrét racionalitás, mint késleltetett belátása valami tágasabb vagy mélyebb összefüggésnek. Tóth Imre háromszöge a tagadás, a teremtés és a szabadság fogalmait tartalmazza, a transzcendens szubjektum szentháromságának nevezi. ***Tagadni a logikában, teremteni a lételméletben és szabadnak lenni az etikai szférában lehet.***

Fontos látnunk azt a gondolkodási folyamatot, aminek több pontja is van. Mindenek előtt feltételeznünk kell, hogy van valami célorientáció még akkor is, ha nem teljesen világos. Valamit változtatni, újítani szeretnénk és ilyen irányú szándékból, akarattal cselekszünk. Ennek a lépéseit tárjuk fel, amennyiben ténylegesen az újítás szándékával cselekszünk. Ha ez így van, akkor valójában a kreativitásról, sőt innovációról beszélünk. Nemcsak problémát oldunk meg, hanem valamiféle értéket hozunk létre. Ebben rejlik az alkalmazott logikai gondolkodás.

1. Az első pontban felfüggesztjük azt az érvényben levő elvet, amire eddigi életünk épült. Miért is tesszük? Itt kerül képbe a diszkrét racionalitás. Azért tesszük meg, mert feltételezésünk alapján valamiféle jobb végeredményben reménykedünk. Olyan végeredményben, ami hatékonyság és hasznosság szempontjából nagyobb. Azt is mondhatnánk, hogy szinte előre tudni véljük a jobb végeredményt, egyébként nem vágnánk bele a bizonytalannak tűnő változtatásba. Valójában mi is történik itt? A kutató kíváncsisága nyilvánul meg, ami általános emberi jellemvonás kellene legyen. Tudjuk, hogy nem így van. Ezért talán általános jelleggel ki kellene terjeszteni a kíváncsiságot, az érvényes elvek megfontolt megkérdőjelezését. Didaktikai játékok keretében gyakorolni lehet ezt a módszertant, persze tudjuk, hogy korosztályi sajátosságok is

vannak a gondolkodás-fejlődésben. A rugalmasság ezzel a módszerrel gyakorolható. Tegyük hozzá azonban, hogy komoly előképzettség kell ahhoz, hogy érvényes alapelveket megkérdőjelezzünk, vagy helyettük valami egyebet feltételezzünk. Mégis az adott korosztálynak megfelelő belátott evidenciák zárójelbe tehetők és kipróbálható az alkotás folyamata.

2. A második pontban nehezen leírható folyamatok mennek végbe. Titkos kamrának is nevezhetnénk azt a munkafolyamatot, amelyben feltételezés szerint az ember nem magányos farkasként vesz részt, hanem társakkal, olyan együtt-gondolkodókkal, akik egyetértenek a felfüggesztett elvekkkel és a diszkrét racionalitással. Ez boszorkánykonyha-jelleget ölt, miközben azt is tudjuk, hogy olykor individuális módon pattan ki az eredeti ötlet valaki fejéből. Bolyai János esetében egyértelműen állítható: ő magányos farkasként alkotott, nem túl barátságos környezetben. Napjaink jellemzője a szociális környezet, amelyben többé-kevésbé összezárva emberek arra kányszerülnek, hogy problémákat oldjanak meg, és igen ritka az a pillanat, amikor belátják: valami újat, értékeset alkottak, amit hasznosítani lehet a közösség életében. Éleslátónak, előképzettnek kell lenni ahhoz, hogy észleljük: valami új van születőben. Ezért életszerű az, hogy valamiféle irányítással történjen egy ilyen jellegű közös gondolkodás, ha lehet, akkor pedagógiai előképzettséggel rendelkező személy által. Igazi fenomenológiai feltárás az, hogy mi is történik egy ilyen körben, amikor elvileg egyetértés van arról, hogy az érvényes elveket felfüggesztettük és diszkrét racionalitással “játszani kezdünk” azzal is, ami első látszatra irracionális. Hol van az a határ, ameddig elmehetünk, ahonnan sértetlenül visszatérhetünk és persze ha valami újszerűsége bukkanunk, akkor mit is jelent a visszatérés? Hova térünk vissza és hogyan? Ha megízleljük az új összefüggést, akkor a barlang-effektus történhet meg velünk. Visszamegyünk, hogy örömhírként közöljük a többiekkel: gyertek, mert kint színesebb a világ! A válasz: nem értenek bennünket és inkább elhallgattatnak. Bolyai Jánosnak is ez volt a sorsa, elszigetelődött. A titkos kamrát segíteni kell, hogy olyan értelmezés szülessen, ami tényleges célokat valósít meg, értéket teremt. Kudarcs esetén újraindít, inspirál, újszerű gondolatokkal segíti a holtpontról való átlendülést. Mindenképpen az életrekeltség, az életbentartás mestere kell hogy legyen a csapat irányítója. Valamiféle identitás irányába kell mozdulnia vagy mozdítania a csoportot. Legyen az tudományos identitás, vagy közösségi szinten akár nemzeti identitás, a lényeg az, hogy biztos pontokat kell kitűzni. A biztonságérzetet fenn kell tartani, azt, hogy eddigi gondolat kísérleteink nem voltak hiábavalók. Az új belátások mindig alkotások. Például ha csoportosan belátják, hogy szükség van a genius loci-ra, akkor az már alkotásként működni fog. Mert kiderülhet, hogy az adott településnek van olyan híres szülőtte, akit érdemes példaképnek állítani a mai fiatalok elé. És így válik cselekvési tervvé egy gondolat.

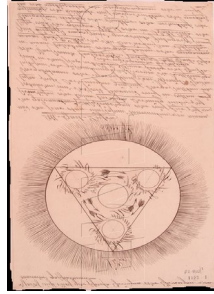
3. Szimbólumalkotás – ez az a pont, ahol operacionalizálni, magyarázni kell azt, ami sokszor kimondhatatlan, mert nincsenek rá még fogalmaink, nincs tartalmi kör csak sejtés, nem lehet még kiterjedési kör sem igazán, mert a tapasztalat bizonytalan. Valamiféle lényeglátás vagy vízió lehetséges, ami feljogosít bennünket az ünneplésre, de mindez pusztán saját élményünk alapján történik. Nincs még visszacsatolás, visszaigazolás arról, hogy elismerik: az alkotásunk több kreativitásnál, az már innováció. Képzeljük el Bolyai Jánost, amikor várja az egyszerű elismerést és az várat magára. Ezért talán a legcélszerűbb megoldás olyan szimbólumot létrehozni, ami utal ugyan valami eredetiségre, identitást kölcsönöz, jelként funkcionál, ugyanakkor megmarad valamennyi sejtelem vagy titokszerűség. A szimbólum mindig értelmezhető. Tegyük hozzá, mindig van egyfajta önvédelmi funkciója is. Persze, a szimbólum nem leplezheti a kudarcainkat, valahol a sikereinkről kell szólni, még akkor is, ha az csak félsiker. Minél egyértelműbb a szimbólum, annál erőteljesebb az üzenet, hogy jó úton járunk. Ha pedig a vonalak

ismételhetőek, akkor valósul meg a fraktálszerűség a gondolkodásban. Mert ki kell mondanunk, hogy az ismételhetőség minden esetben betartandó evidencia, erről nem mondhatunk le induktív világunkban. Ha egy adott dolgot nem tudunk megismételni, akkor előbb-utóbb elveszítjük azt. Persze, diszkrét racionalitással felállíthatók még nem ellenőrzött dolgok és majd a jövőre bízunk az érvényességét. Ez manipuláció, ami helytelen, egyébként nagyon sokan alkalmazzák hatalmi pozícionálásra. Amikor saját közösségi létezésünk identitásának egyértelműségét kell felmutatnunk, akkor a szimbólum mindenkié kell legyen, aki úgy gondolja, hogy ez az övé. Láthattuk Tóth Imrénél, hogy Bolyai János zseniális gondolatvilágát összekapcsolta a negáció, a teremtés és a szabadság szentháromságának gondolatával, aminek vizuális megjelenése is van. Ez egy olyan eredeti szimbólum, aminek értelmezéséhez előzetesen tudnunk kell a szentháromság eredeti fogalmáról, ami a keresztény hittudomány szerves részét képezi. Mindenképpen kézzelfogható kell legyen az értékteremtés. Nem elég az identitás megőrzése, azt is látnunk kell, hogy miként valósul meg a közösségteremtés. Műszaki alkotás esetén sincs másképpen, meghatározott módon látnunk kell a hasznosságot.

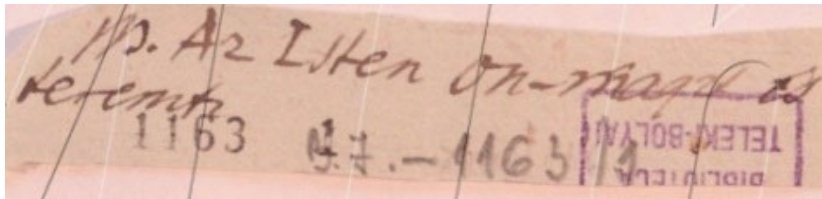
Alkalmazott logika

Ez azt jelenti, hogy az adott tények alapján valamiféle logikai rendszert építünk fel és következtetéseinkben törekszünk az interdiszciplinaritásra. Elfogadjuk azt, ha a tények valami teljesen más tudomány irányába vezetik a gondolkodást. Elsődleges értelmezési háló a mentálhigiénés szemlélet. Mi is zajlott le apa és fia között? A levelezések nyomán mennyire tudhatjuk meg a valóságot? Továbbá, az alkotás folyamatára milyen hatással volt a matematikai felfedezés nem kellő elfogadása? Családi élete hogyan befolyásolta alkotó tevékenységét? Mégiscsak 22 évig írja az Údvtant, borítót tervez neki, aztán még sincs meg. Ami elmondható a dokumentumok alapján: Bolyai János többnyire magányosan élt, baráti köre nem volt, semmiféle közösséghez nem tartozott. Azt tudjuk, hogy ingerlékeny, indulatos ember volt, egyik levelében apja Vulcan-nak nevezi fiát. Domáldra került egyfajta száműzetésbe, ahonnan folytatta levelezését apjával, többnyire matematikai kérdésekről. Azt minden biztonnyal kijelenthetjük, hogy ő elsősorban matematikus volt és csak ezt követően társadalomkutató vagy filozófus. A matematikus mondja el filozófiai gondolatait a társadalmi jólét vonatkozásairól, az ifjúság neveléséről, tanításáról. Előkerült egy idézet Boethius-tól, ami a fecsegő beszéd fölöslegességére utal és inkább a hallgatást javasolja okos magatartásként. Ennek alapján, miszerint elég kevés embertől származnak idézetek kéziratok között, arra lehetne következtetni, hogy ismerhette Boethius-négyzetét, amely a kategorikus kijelentések egymás közti viszonyát tárgyalja. Ennek lehetséges egyfajta alkalmazott logikai olvasata, amelynek részletei olvashatók korábban megjelent kötetemben és elérhető a sicordia.com honlapon. Bolyaitól függetlenül ez az alkalmazott logikai rendszer áll a talpán. Jó lenne, ha mégis találnánk több információt arra nézve, hogy behatóbban ismerte Boethius műveit.

A mindenki előtt ismert háromszögét elsősorban motiváció tanítására alkalmazzák, tehát valamiképpen megvalósul a más tudományágra való kölcsönhatás.

Ezután jöhet az a véget nem érő sziszifuszi munka, amelyben az ember keresi a cetlik közötti összefüggést, azt, hogy vajon van-e filozófiai mondanivaló a sok-sok szerteágazó gondolatfoslány között. És úgy tűnik, nincs egyelőre, aztán mégis csak szembejön egy idézet:

Mit is kezdhünk egy ilyen idézettel, ami nyilvánvalóan komoly teológiai üzenetet hordoz, és valamilyen idézetnek tűnik?! Ha le van írva, akkor bizonyára fontos gondolat. Ő maga is eljuthatott erre a belátásra, persze az eddigi publikációk inkább materialistának (Alexits) mutatták be. Milyen utat járhat be egy Bolyai János-féle Üdvtan-cetli? Történetesen ez az elem táruroló cetli az Istenről, ha jól megnézzük, akkor a lehető legtöbbet mondja el. A gondolkodás körforgásáról tesz tanúbizonyságot, arról a kezdetről vagy arról a végről, ahová racionálisan eljuthatunk még. A teremtett világban maga Isten is olyan “teremtettség”, amelynek létrejöttéhez önmagára van szükség. Nem másra, hanem kizárólag önmagára, ha elfogadjuk mindenképpen teremtőjének. Ez egy kerek logika, teljesség van benne, olyan eredetiség, ami önmagára utaló jel. Azért teszi ezt, mert örök igazságot, evidenciát tartalmaz. Célja van vele: ismétlés révén rögzíteni egy olyan igazságot, amire az embernek szüksége van. Milyen szempontból? Elsősorban önismereti szempontból. Meg kell látnunk önmagunkat saját múltunkban, fel kell fedeznünk azon történeteket, amelyek rólunk, gyökereinkről szólnak. *Dinamizmusról szól ez a kijelentés, a gondolkodás rugalmasságáról, amelyre nagy szükségünk van különféle okok miatt.* Például a mesterséges intelligencia térhódítása egyik részről, az emberi gondolkodás merevsége a másik részről tény, s egyik sem jó variáns az emberi létfenntartás szempontjából. Az emberi kreativitás fejlesztéséről is szól ez az alkalmazott logikai rendszer. Mert képet is lehet alkotni a szöveg mellé. Az alábbi ábra, ami Bolyai János hagyatékából való, tartalmaz olyan vonalakat, amelyek alkalmasak az ismétlésre, ilyen formán fraktálszerű módon mutatkozik.

Fraktálszerűség és mentálhigiéné

A fogalmak ismétlődése már eleve a gondolkodás fraktálszerű jellegét mutatja, s ha mindezt rajzban is megmutatjuk, akkor megvalósulhat valami olyasmi, amit lélekrajzolásnak (is) nevezhetünk.

Alkalmazott logikai rendszerben egyfajta önismereti célzattal, terápiás jellegű módszerként használható az aforizma és mátrix vagy lélekrajzolás.

Különböző célcsoportoknak pályázatot lehet hirdetni az aforizmák alkotása – témakörben, amelyhez rajzokat is lehet illeszteni. Igen-igen szerteágazó lehetőségek vannak egy Bolyai János-cetli értelmezésében. Versenyt lehet szervezni vagy akár applikációt szerkeszteni.

Az interaktív filozófiaórát mindenképpen meg kell említeni, amelynek szerves része Tóth Imre szellemisége, a palimpszeszt-szemlélet, az, hogy Bolyai János az egyetemes kultúra szerves részéhez tartozik. Végére el kell hinnünk, hogy a filozófiának lehet gyógyító gondolkodás jellege is. Felvetődik a kérdés: az általa leírt és fennmaradt gondolatok miként kapcsolódnak más gondolkodók mondanivalójához? Továbbá, érdemes megfontolni azt a hármas-egységet, aminek részei: a feltérképezés, a titkos kamra és a szimbólumalkotás. Van ebben saját szimbólum is, a lényeg a terápia közösségi vonatkozásban. Tehát, a filozófia gyógyítson, akkor jó. Mit is jelent a krízis-gondolkodás, illetve a preventív-gondolkodás? Ezek begyakorolhatók kiscsoportos közös gondolkodásban interaktív filozófiaórákon.

Filozófiai plakátverseny is hirdethető, amelyben ugyanazt az aforizma-mátrix kettősséget lehetne alkalmazni. Vagy kiindulni egy tetszőleges Bolyai János idézetből.

Országos szintű középiskolai verseny is hirdethető, ami a közös gondolkodás módszerét használja, tudományok közötti kapcsolatra építve, családmonográfias szemléletet tükrözve, identitást erősítő oktatásként.

Széteső kontinensünkön, saját nemzeti oktatási rendszerünkben összeszedettségre, önfegyelemre, önuralomra van szükség, hogy észrevegyük a mesterséges intelligencia ostoba túlkapásait és újra felfedezzük a humán kreatív gondolkodást, miközben feltárjuk identitásunk gyökereit. Fraktálszerű, azaz ismételhető példát kell mutatnunk mindazoknak, akik európainak gondolják még magukat. Közben azt látjuk, hogy kevés az időnk.

A genius loci – a hely szellemét hozza előtérbe. Apa és fia viharos kapcsolata nehézzé teszi ennek egyértelműségét. A megoldás az lenne, ha mindkettőre gondolva, végre kimondanánk: van egy város, ami a Bolyaiak városa. Ennek kapcsán is lehetne pályázatot hirdetni, hogy kinek mit is jelent ez a gondolat? Ki mit tud a Bolyaiakról? Bolyai Interdiszciplináris Kutatóközpontot is létre lehetne hozni, ami a fiú mellett az apa munkásságát is népszerűsíti. Évente egyértelmű kulturális-tudományos rendezvények jelezhetnék azt, hogy tényleg van egy város, ami a Bolyaiak városa. Tegyük hozzá, hogy kialakulóban van egyfajta verseny, ami első látszatra nem is rossz. Élénk érdeklődés mutatkozik arra, hogy Bolyai János nevét másutt is márkanévként használják.

Mire tanít az, ami nincs, de mégis “van”

Az új gondolkodásban el kell fogadnunk, hogy Bolyai János mint világhírű matematikus gondolatfoszlányokat hagyott hátra a társadalmi élet megújulásáról. Néhányat ismerünk és ezekre építhetjük akár saját üdvtanunkat, mert valójában ez a dolgunk: saját üdvtant alkotnunk, még akkor is, ha nincs mód a megvalósításra, mégis legyen mint *vigas*, *mint töltekezés*, *mint közösség*, hogy

nem leszünk egyedül a világban. Mint új gondolkodás, lehetséges az egyénre szabott üdvtan az alábbi háromszögben: vigasz, töltekezés, közösség. Ez a háromszög akkor látható, ha tudatosan bennünk a genius loci. Erdélyben különösképpen fontos a Bolyaiak munkássága, de az össz-magyarország számára is. Mégis látnunk kell, hogy ő is minta. Tehát, mindenütt a Kárpát-medencében keresni kell a helyi szülöttek közül azokat, akik adhatják a genius loci-t mint példaképek, akikre építhető bármiféle oktatási rendszer. Továbbá, keresni kell azokat a kijelentéseket, amelyek aforizmák lehetnek és amelyek köthetőek valamiféle egyedi mozgáshoz, és amelyek segítenek az önmagunkra találás folyamatában. Minden településnek meg kell legyen a Tóth Imre-féle háromszöge, ebben hiszek. Ezért dolgozom.

AZ ÜDVTAN FILOZÓFIAI ALAPJA

Az ember teremtett-mivolta

Az ember Isten teremtménye, aki képes felfogni Teremtője szeretetét és továbbíthatja azt másoknak a teremtett világban. Az ember társteremtője Istennek, de mindvégig teremtmény. Azért létezik az ember, hogy emlékezzen arra a szeretetre ahogyan őt teremtették. Mondhatjuk, hogy már itt a legelején megvalósul az önmagába való visszatérés, a körforgás. Ma már nehezen megy ez az emlékezés, de nem reménytelen közvetíteni a szeretet-szerelem misztériumát, amelyen keresztül Isten velünk van mindig.

Az angyalok a legfőbb segítők az üdvösség útján, továbbá azok a szentek, akik helyileg is őrzik a települések nyugalmát. Minden családnak van már olyan tagja, aki a szentek közösségéhez tartozik.

Az emberi értelem

Az emberi értelem szorosan kötődik ahhoz a szeretethez, ami összekapcsolja a Gondviselő Istent az emberrel. Az értelem ennek a kapcsolatnak a létmódja, a kettőt nem választhatjuk el egymástól. A történelem során sajnos tudjuk, hogy a racionalitás elvált az Istenhez fűződő kapcsolattól. Szétesett, így jöhetett létre az indukción alapuló természettudományos gondolkodás, amiről most már tudható, hogy zsákutca, ha az ember létkérdéseit igyekszik feltárni általa. Diszkrét racionalitással lehet eljutni a felszeletelt induktív valóságtól az egységig, amelynek során zárójeleket használunk és a kreativitás különféle módozataival találkozhatunk. Fogalmaink átértelmeződnek. A belátás által az emberek is megváltozhatnak, cselekedeteik révén jobbak lehetnek. Önismereti funkciója van ennek.

Az Üdvtan-képlet mint gondolkodási formula az alkalmazott logikában

Minden emberi kijelentés mint válasz felértékelhető az Üdvtan alapján, ezt valamiféle képletként is kezelhetjük. Olyan mintázatként, ami észrevehető, illetve árnyaiban vagy hiányában észlelhető az ember által közölt tartalmakbn. Mit is kell vizsgálnunk az Üdvtan-képletben?

1. Milyen információt hordoz a kijelentés? Miért hangzik el, miért mondják, mi a céljuk vele?

2. Milyen típusú következtetéssel, induktívval vagy deduktívval van dolgunk?
3. A képlet lényege, hogy minden kijelentés VÁLASZ-nak tekinthető, ami alapján kiderülhet az Isten-ember kapcsolat egysége vagy annak hiánya, az emberi értelem egysége az isteni szeretettel vagy az induktív szeletelt-állapot helyzete.
4. Kísérletet kell tennünk a javításra, ami emberi teljesítmény kell hogy legyen. Nem lehet mesterséges intelligencia.
5. Bármiféle manipuláció leleplezhető ezáltal. A közéleti szereplő minden kijelentése kielemezhető, a hatalmi státusban levő ember magatartása.
6. Önvédelmi rendszer az Üdvtan-képlet mint gondolkodási formula a széteső pluralizmus hamis jóságával szemben.
7. Beékelt fékrendszer kell legyen a gondolkodásban, ami a hatalom megállításáért küzd. Szűrőberendezés, ami tisztít és lehetőséget biztosít a továbblépésre, azoknak akik komolyan gondolják a jövőt.
8. Rekonstrukciós feladat ez a képlet-alkalmazás, ami egyben gyógyító folyamat, a gyógyító gondolkodás bizonyítéka.
9. Az Isten-ember kapcsolat egységéért tenni kell valamit kézzelfogható módon is. Állandó jelleggel imádkozni lehet, továbbá plakátot vagy posztert alkothatunk, s ez lenne a lélekrajzolás eredeti módja. Minden rajznak ez a mércéje: az Isten-ember szeretetegységének mozzanata. Azért mozzanat ez, mert a háromdimenziós világunk amúgy is széteső. Csak villanások jelzik azt, hogy eredetünkben Isten-ember között kötelék van, olyan mint amikor végre otthon érezheti magát az ember, még az is, akinek soha nem volt otthona, nincs összehasonlítási alapja, mégis ebben a mozzanatban valami eredetiség tárul fel, mutatkozik meg: az Isten mindenkinél jobban szeret minket.

Minden oktatási rendszerben meg kéne jelenjen ez a képlet, mert önismereti funkciója egyértelműen bizonyítható.

Barlang-effektusok

A platóni barlanghasonlat óta tudhatjuk, hogy a létezésünk illúzióktól terhelt, sok esetben csak látszatok és félreértések vannak. A meggyőződés kialakulása is erre utal, hogy rá kell erősíteni valamire vagy annak ellenkezőjére. Alá kell támasztani az elhangzottakat vagy a történeteket. Nehéz kibújni ebből a körből. Sajnos az elme újratermelheti ezt a beidegződést mint védekezési mechanizmust, mint hamis megnyugvást. Legalább békén hagynak – jelszóval leélhetők emberi életek anélkül, hogy legalább egyszer végiggondolhatták volna az emberek saját létezésük rendeltetését a Teremtővel. Ezért nehéz bármit is mondani, mert minden bekerül a barlang hálójába és innen nehéz megszabadulni. Pedig nagyon sok tévedés, félreértés van a háromdimenziós racionalitásban. Például az adok-kapok egyenes arány elve okozza a legtöbb félreértést. Vissza kell térni az egységhez, ahol Isten előbb szeretett minket, mi csak válaszoltunk rá. Tehát, amikor igazságos bíróként igyekszünk eljárni, akkor soha ne feledkezzünk meg arról az egység-történetről, amelyben az Isten előbb szeretett minket. A különös az egészben az, hogy bármiféle

barlangon keresztül áthat ez az egységes szeretet-szerelem energia. Az ember nem tudja fogalmilag megragadni, de sejtése van róla, egyesek versbe foglalják a lényegét, amennyiben az lehetséges. Ez a művészet lényege, hogy elmeséli a kimondhatatlan szeretet misztériumát, azt a folyamatos erőt, ami eláraszt bennünket. A mesterséges intelligencia pedig alárendeltje marad az emberi létnek, soha nem kerülhet az ember fölé.

Operacionális tervek a helyreállításról

A barlangi létből fakadnak a problémák. Nehéz visszatalálni az eredeti állapotba. Minden elképzelés azt segíti, hogy visszataláljunk az Isten-ember egység szeretetének léthelyzetébe és így legyünk képesek csatlakozni nagyobb összefüggések körtáncához az Omniverzumban.

Családmonográfia 2. O.

Digitális tartalmakat lehet létrehozni elfektetett értékekből, dédapa szerelmes leveléből, amit a dédmamának írt 75 évvel ezelőtt. Vagy olyan fotó alapján, ami emlékeket idéz bennünk, valahogy emlékeztet arra az egység-élményre, ami az Isten-ember kapcsolatra jellemző. Az ember végső identitása is benne van ebben, mert származása az Istentől jön. Ez adhat különös testvéri köteléket a különféle etnikumú és különféle vallású emberek között, amennyiben felfedezik önmagukban a szerető Istent, aki alkotott minket. Európának éppen erre lenne szüksége.

Társadalmi rendszerek

Mindenütt ugyanazon egységnek kell létrejönnie mint az Isten-ember kapcsolatban. Ez pedig nem lehet a demokrácia, mert az Isten előbb szeretett minket. Az életünk válasz erre a szeretetre. Bármiféle élő hagyomány ugyanazt jelenti: válasz a kimondhatatlan szeretetre. Még akkor is, ha nem tudjuk pontosan körülhatárolni az Istent, cselekedetünk válasz. És így hála tölti el a szívem, amikor a székely falutízesek élő hagyományára gondolok, mert a válasz szépsége, rendszere és tökéletessége azt jelzi, hogy ezek az emberek nagyon szeretik az Istent és az angyalokat.

Legfőbb törekvésünk az kell legyen, hogy ezt a bizonyos képletet minden rendszerszerű tevékenységre alkalmazzuk. Magától megmutatja önmagát az Isten-ember kapcsolat egysége, főleg ha az szimbolikusan ki is fejezhető.

Tehát minden lokális részegységet úgy kell átvilágítani, hogy az Üdvtan-képlet alapján kiderüljön: minden hiba kijavítható és helyreállítható az egység Isten-ember között. Szimbolikusan erről tanúbizonyságot is lehet tenni.

Mert minden a kreativitást dicséri

Ha jól megfigyeljük, akkor a gondolkodás kreatív jellegét igyekszünk megragadni, sajátos eszközökkel ugyan, eredeti módon, de a végeredményt tekintve általános igazságra törekedve: növelni kellene az ember problémamegoldó képességét és ha lehet, akkor inspirálni arra a felnövekvő generációt, hogy önzetlen módon gondolkodjon a jövőről, alkotásai követhető és másolható minták legyenek.

Beszélünk az Istenről az üdvtan kapcsán, de az emberek többsége nem érti, hogy miről van szó, hagyományként elfogadja azt, amit a nagyszülők által örökölt, de mindez csak külső tényező, nincs mögötte belső tartalom. Az üdvtan formula mint önmagába visszatérő igazság és önmagunk felfedezése saját múltunkban mégis hatással van azokra is, akik úgy tudják, hogy nem hisznek az Istenben. Mert valójában a hit mértéke kevésbé befolyásolja a gondolkodási rendszert. ***Kérdés pusztán az, hogy így válhat-e az ember társteremtővé?*** Elég-e érezni a szeretet csodáját vagy éppen annak hiányából fakadó sóvárgást, tehát mindkét esetben nem-közömbösséget ahhoz, hogy elmondhassuk: kreatív módon akarunk élni és élni hagyni másokat, a világot.

Ne feledjük, hogy az Isten közli önmagát, tehát minden ami elhangzik vagy ami történik, az tökéletes, a teremtett világ is. Ez a legfontosabb belátás, még akkor is ha félelmetesnek tűnik, mert ez segítheti a kreativitást, az új gondolkodást.

Bolyai János kreatív princípiumai

Három alapelveket sikerült eddig megalkotni abból az eredeti gondolkodásból, ami Bolyai János sajátja volt. Ezek az alapelvek kifejezetten a kreatív gondolkodás elősegítéséhez járulnak hozzá. Kiscsoportos, 3 fős keretben működtetve a Bolyai Farkas Elméleti Líceumban középiskolásoknál, jelentős tapasztalatok vannak már.

1. zárójelbe tenni minden eddigi elvet, törvényt, igazságot. Felrúgni ezeréves hagyományt, szellemi forradalmat létrehozni – ahogyan azt Bolyai János tette. (Tóth Imre értelmezésében.)
2. a semmiből egy új más világot alkotni. Engedni azt, hogy létrejőjenek újabb összefüggések. A semmiből egy új más világot teremteni – ahogyan apjának írott leveleiben mondja a géniusz.
3. a világ, amelyben élünk, Isten alkotásaként tökéletes, mert az Isten önmagát is teremti. (Aforizmák jelentősége itt jelenik meg.) Mindenkinek ugyanezt kell tennie különféle módon. Felfedezni a harmóniát, a szimmetriát a természetben. Fraktálszerű jelenségeket felfedezni.

A sokkoló helyzet akkor derül ki, amikor a tapasztalat éppen az ellenkezőjét mutatja, nagy a szakadék az elv és a valóság között. Ez a hatalmas különbség, a felmerülő rengeteg kérdés készteti az embert alkotásra, tehát ebben rejlik a kreativitás gyakorlata.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- Bolyai János marosvásárhelyi kéziratai I., EME, Kolozsvár, 2003.
- Bolyai János élete és műve. Állami Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 1953.
- Bolyai János összes kézirata digitálisan a Teleki Könyvtár jóvoltából.
- Benkő Samu: Bolyai János vallomásai. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1968.
- Alexits György: Bolyai János világa. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.
- Bolyai-életrajz (születésének 200-ik évfordulójára) Vince Kiadó, Budapest, 2002.
- Weszely Tibor: Bolyai János. Az első 200 év. Vince Kiadó, Budapest, 2002.
- Bolyai-levelek. Téka-sorozat. Kriterion Kiadó, Bukarest, 1975.
- Tóth Imre: Bécstől Temesvárig: Bolyai János útja a nem-euklidészi forradalom felé. Typotex, Budapest, 2002.
- Tóth Imre: Palimpszeszt – szavak egy háromszög előtt. Typotex, Budapest, 2001.
- Imre Toth: Palimpsest – teologia negative a triunghiului. Humanitas, Bucuresti, 1995.
- Tóth Imre: Bolyai János. 1954 júliusban elhangzott előadás. Technikai Kiadó, Bukarest, 1955.
- Kiss Elemér – Oláh-Gál Róbert: Újabb fejezetek Bolyai János életművéből. Budapest-Veszprém, 2011.
- Ács Tibor: Bolyai János új arca – a hadi mérnök. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.
- Neumann-Salló-Toró: A semmiből egy új más világot teremtettem. Facla Könyvkiadó, Temesvár, 1974.
- Kiss Elemér: Bolyai János kéziratok hagyatéka. In. Az emlékezés éve. Europa Club 10-ik könyv, 2002.

Marosvásárhely, a Bolyaiak városa 2024 január 27

Dr. Borsos Szabolcs PhD